

על אַסקופת השער

ראשית לכתבי שב"ד

כשהיה שבתי בן-דב נשאל למעשיו 'בימים אלה' – היתה תשובה שגורה על-פיו: "כותבים, כותבים למגירה". ובכן, כ"ח שנים לאחר ששב"ד כבר איננו אֶתנו, הנה יוצאים כתביו ממגירותיו.¹

לא אבוא עתה, על אַסקופת השער, לסקור או לסכם את מפעלו של שב"ד המוגש כאן. סקירות, עיבודים ותקצירים – גם לקחים ומסקנות – עוד ייכתבו בבוא זמנם, ומי אשר ירצה להתרשם ביעף מקשת הנושאים הנידונים, ידפדף ודאי אל תוכן העניינים הכללי. המלצתי היא אפוא, שלא לקצר את הדרכים ולמהר אל "שורה תחתונה", כי שיטתו של שב"ד הריהי רחבה וכוללת, בבחינת: 'תורה היא, ולימוד היא צריכה'. ואם עד-עתה היו אמנם רוֹבֵי כתביו של שב"ד בבחינת 'מגילות גנוזות' – הרי מעתה פתוח השער אל הטרקלין: הנה הספרים לפניכם, חיבורים חיבורים, כשלבי הסולם המוצב ועולה אל מלכות ישראל היעודה.²

רק עיקרון אחד חש אני חובה להאיר – ולמצות – כבר בפתח הכתבים: פעמים הרבה נוקט שב"ד בלשון רבים – ובכינוי "אנחנו" – כאשר הוא דן בַּחבורה, או בַּציבור, העתידים לשאת ולהגשים את אמתה של תורת ישראל,

1 שב"ד הלך לעולמו בנר חמישי של חנוכה, כ"ט בכסלו תשל"ט. ראה על כך בסופה של האוטוביוגרפיה 'מהלך חיי', כרך זה עמ' 50.

עבודת הכנת הכתבים החלה זמן-מה אחרי מות שב"ד – בהקלדת כתבי-היד במכונת כתיבה – ונמשכה בהעברת הדברים אל מערכות קדם-הדפוס החדשות, דאז, של 'סדר-צילום'. ואולם, תלאות רבות עברו על הפרוייקט – גם תקציב ראוי לא נמצא לו – ופעם אחר פעם נאלצתי להקפיא את העבודה לשנים ארוכות. בראשית שנת תשס"ג חודשה העבודה; והנה, זאת הפעם, בעזרת הנותן ליעף כוח – ובעזרתם של כמה משלוחיו הנאמנים – זכיתי להביאה לידי גמר.

2 הערה זו, העוסקת במידת חשיפתם של כתבי שב"ד לציבור בימיו – כמו גם בשמה הכולל של מהדורתנו זו – תובא להלן בסופם של דפי הראשית, בעמ' 22.

כבר מעכשיו – ב"מדינת ישראל דהאידנא", כלשונו – בתנופת החתירה אל המלכות הראויה. ישנן פעמים שה"אנחנו" הזה מוסב על תלמידי אצ"ג ויאיר, אלה מחברי הלח"י שהמשיכו לשאוף למלכות ישראל; ישנן פעמים ש"אנחנו" הם חילות-חלוץ מורי דרך למחנה 'היהדות הדתית', שנועדו לחולל בו את השינוי אשר יאפשר לו להעמיד מקרבו הנהגה ראויה; לפעמים מכוון שב"ד את כינוי ה"אנחנו" לשכבת עילית של נושאי-התורה המתמסרים כל-עצמם להדרכת האומה, ולפעמים אף לובשים חלוצי-הרוח הללו את שמם המלא, והריהם אנשי 'תנועת הגאולה' או בני 'שבט לוי'.³

כי שב"ד כותב את דבריו כמו היה מעין אב מייסד ל'תנועת גאולה', הקמה בחזונו – נלקטת עצם אל עצמו – והריהי כבר כאן, חיל גדול אשר רוח בו.⁴ ביסוד רוחה של התנועה עומדות החלוציות והמסירות הטוטלית של לח"י, אך – למעלה והלאה מזה – בונה שב"ד עלייה על-גבי היסוד, עלייה אשר בה מתעלה רוחה של התנועה מ'ארגז החול' אל היכל הקודש של תורת ישראל.

תביעות מפליגות יש לו, לשב"ד, המופנות אל מייסדיה העתידיים-לבוא של 'תנועת הגאולה', מחולליה ונושאייה של "המהפכה העברית" (או "המהפכה המשיחית"), מייסדיו וחניכיו של בית המדרש אשר יהווה גרעין לסנהדרין-של-גאולה.⁵ דורש הוא מהם – במעלה להגשמת החזון – שילוב קשה עד-מאוד

3 בשל אורכה, תוכא הערה זו – על זיהוים של אנשי תנועת הגאולה כבני 'שבט לוי' – בסופם של דפי הראשית, בעמ' 23.

4 ועם כל זאת – עם היות שב"ד חוזה רחב-מעוף הדואה ומגביה פנשר – הריהו גם ריאליסט מפוכח. הוא ידע היטב שבינתיים מייסד הוא את התנועה רק בעטו הנובע, ושבינתיים דינם של כתביו למגירה. דומה שלא אחז בו שום פרכוס-עצבנות בשל כך: כאשר סיים את חיבוריו, אשר בשורתם היא אל לב 'השעה הזאת' – לכאן ולעכשיו – הוא הידק את חבילת הדפים במהדק-משרד, חבש אותם בשקית נייר חומה והניח במגירתו הכבדה, (לא-לפני שרשם הנחיות לעורך בשולי הדפים, היאך להדגיש והיכן לפזר, ואילו פסקאות תודפסנה באות-פטיט).

ומעתה, כאשר הכתבים כבר גלויים ופתוחים, יערוך נא כל קורא את המבחן – עד כמה עומדים בעינם ניתוחיו ומסקנותיו של שב"ד, עשרות שנים לאחר שנכתבו.

5 את דמותה של הישיבה הזאת – "החדשה ומיוחדת בטיבה", המהווה רֶחֶם לסנהדרין העתידה – שרטט שב"ד בחיבורו "המשפט העברי" ומדינת ישראל' (כרך ג'), עמ' 74 למן הפסקה הפותחת: "במילים אחרות" ועד סוף החיבור, ושים לב שם להפניה שבהערה 19.

של סבלנות ויסודיות עם מעוף ותעוזה. המייסדים נתבעים – יחד עם הנאמנות והחיבור ליסודותיה הראויים של המדינה דהאידינא, מחדשת חיינו הממלכתיים – לתנופת-קנאים של מרד, הבא לשנות את דמותה ותרבותה של המדינה מן היסוד, ולהפוך על פניהם את יסודותיה הפסולים, הללו אשר לא ציווה ה' ולא עלתה על ליבו. זוהי מלאכת-אדירים, מורכבת מאין כמוה; ואלה אשר יעמסו על שכמם את שליחות הגשמתה של המהפכה הזאת – כך חוזה שב"ד, וכך הוא תובע – יחדשו את מפעלם של תנאים, בתנופתם של נביאים.

ובכל מפעלם זה – נדרשים החברים הללו ליטול את האחריות על עצמם: לא רק להורות ולהטיף, לכוון אחרים, על-מנת שיעשו הם את המלאכה; כי מעצם טיבה של המלאכה הזאת – נוכל לעשותה רק "אנחנו", ביקוד אש הייעוד הבורעת, עצורה בעצמותינו. אנחנו, בני-לוי – נאמני מלכות בית-דוד שנפלה ותקום – חייבים אפוא לראות בעצמנו, מלכתחילה, את גרעין ההנהגה הראויה לעם ישראל בארצו. אנחנו, הניגשים לכבוש את לב העם לחידוש כל תוכן חייו במלכות היעודה, אנו גם הבאים לטבוע את אדניה בארץ, בפועל, ולירות את אבני פינותיה.

ושוב: לא פשוט הוא כמובן המפנה המהפכני מעגל ומחולות עד מקדש ושכינה בו; בדרך הטבע, הרי זו משימה של דורות; אך יהא הדבר כאשר יהא, ייעודנו הוא בהגשמת המפנה הרוחני והמדיני הזה – מפנה אשר יתבטא בחילוף-המשמרות הגדול של מלכות-בית דוד-בקודשה במקום מדינת החולין דהאידינא. לשם כך הננו קמים ומתייצבים, והחתירה המעשית לכך הריהי משימתה של תנועת הגאולה, כבר מכאן ומעכשיו.

ודברים אלה באו כאן מלכתחילה – על אסקופת השער – כדי לאתגר אותך, הקורא: בחן נא את עצמך עם קריאת הכתבים, אם – ועד כמה – מוכן הינך לבוא בין מרכאות מחנה ה"אנחנו" הזה, אשר שב"ד מתווה כאן בחזונו; אם חבר אתה לתנועת הגאולה, אשר גם עתה – ה'תשס"ז, בראשית השנה – עוד אינה בממש, אך אולי כבר ניתן לומר שאת כתבי היסוד שלה הינך מחזיק בידך עכשיו.

ואני העני, תפילתי כאן שטוחה, שגם אם עוד אין התנועה בממש, הנה כבר קרוב חזון-תקומתה אל הגשם, והנה כבר נטפי היורה באים לרוות את זרעה, שיעזר להרים שרביטו ופסיגיו אל פסגת מוריה, ואל הענן הקשור בה מראש-ומקדם, טעון ברכתו להתגשם.

על סדרם של החיבורים בארבעת הכרכים

סדר כתיבת חיבוריו של שב"ד – ומועדי כתיבתם – נפרשים מיד לאחר מבוא זה, בסקירה הנושאת את הכותרת 'שלושים שנות יצירה – כתבי שב"ד לאורך ציר הזמן'. אילו קיבלתי על עצמי נאמנות מלאה לקו הכרונולוגי – בבואי לסדר את חיבוריו של שב"ד בארבעה כרכים – היה עלי 'לבצוע' את מכלול היצירה לארבע 'פרוסות' על-פי מועדי הכתיבה, אלא שאז אי אפשר היה 'לאזן' בין ארבעת הכרכים ולהביאם לגדלים דומים. מלבד זאת, ישנם כמה וכמה מקרים בהם התבקשה 'סמיכות פרשיות' בין חיבורים הקרובים זה לזה בנושאים אך רחוקים במועדיהם. סיבות טכניות ותוכניות גם-יחד הביאוני אפוא להחלטה לשלב ו'לפשר' בין העיקרון הכרונולוגי לבין שיקולי הגשה תוכניים. התוצאה היא שסדרם של החיבורים בארבעת הכרכים הינו כרונולוגי רק בעיקרו, ורבות הן החריגות מן הכלל הזה.⁶

אסביר כאן את עיקרו של השיקול המשולב, כשורות של ראשית לדרך הראשון: סברתי שכך זה – מלבד היותו אוגד את חיבורי שב"ד המוקדמים – ראוי לו להיות גם מעין 'כרך הפרות', ועל כן טוב שיכלול את האוטוביוגרפיה שכתב שב"ד (בשנת תשכ"א), כמו-גם את מוסף התצלומים ואת מדורי האיגרות ורישומי-הדברים, המאפשרים לקורא מבט קרוב ואישי אל המחבר, מבט שהוא נדיר במהלך החיבורים הסדורים. ומכיוון שכך, שוב אי-אפשר היה לכלול בכרך זה את חיבורו הגדול של שב"ד, 'גאולת ישראל במשבר המדינה' (שנכתב מתשי"ג עד תשי"ח) – והוא 'נדחה' לכרך ב'. מאידך גיסא, שיקולים אחרים (שיפורטו בהמשך), הביאוני לכלול בכרך א' את הספר 'נבואה ומסורת בגאולה' אשר נכתב בשנים מאוחרות – ספר המהווה נדבך-יסוד בעיצוב תודעתם, השקפתם וחיטוב נפשם של חלוצי הרוח המתייצבים להנחות את העם בדרך חייו הראויה. פירוט מלא של השיקולים באשר למיקומם של כל החיבורים ש'הוקדמו' או ש'נדחו' ביחס למקומם הכרונולוגי – בכל ארבעת כרכי הכתבים – יינתן

6 זהו המקום להסביר דבר-מה על ציון מועדי הכתיבה בסופו של כל חיבור: אם הציון הוא סתמי, הריהו נכתב על-ידי שב"ד בעת חיתום כתיבתו של החיבור; אם הוקדמו לתאריך התיבות: "מועד הכתיבה", הרי בידוע ששב"ד לא כתב תאריך, וקבעתי את המועד על פי סימנים שונים, (אשר לעתים גם פורטו בהערות-הסיום); פעמים שלא היו לפני 'סימנים מעידים' על המועד המדויק, ואז נדפס "מועד הכתיבה המשוער" וכו'.

בהערות לסקירה הנ"ל המובאת להלן, בסמוך, הערות הנתונות בעמודים 29-30. בנוגע לנימוקי החריגות מן הסדר הכרונולוגי בכרך זה, יושם לב שם להערות הבאות: 1-9, 14, 16.

על מלאכת העריכה

במגירותיו של שב"ד היו מונחים, בסדר מופתי – בשקיות חומות – רוב חיבוריו בכתב-ידו, ועבודת ההכנה של כתביו החלה מהקלדת כתב-היד. יוצא מכלל זה רק הספר הגדול 'גאולת ישראל במשבר המדינה', אשר הוכן על-פי הנוסח בו נדפס (בהוצאת 'המתמיד'), מפני ששב"ד הגיה את הספר בקפדנות, ולעתים גם תיקן – בסדר הדפוס – את נוסח כתב-ידו המקורי (הנמצא אף הוא לפנינו). לעומת-זאת, במאמרים שנדפסו ב'סלם' – כמו גם בספר 'נבואה ומסורת בגאולה' (שנדפס בהוצאת 'יאיר') – נפלו לא מעט שיבושים ושינויים דפוס, ועל-כן נעשתה עבודת הכנתם מתוך כתב-היד, תוך החזרת הנוסח לתקנו. (כתב-היד של חיבורים אחדים לא נשמר, ונאלצתי להכניס על-פי הנוסח המודפס; הקורא יבחין בחיבורים הללו על-פי שעריהם הפנימיים, אשר צולמו בהם עמודי דפוס ולא עמודי כתב-יד).

אכן, שב"ד לא יצא מגדרו כדי להקל על קוראיו. הוא הרצה את דבריו בפסקאות ממושכות ובמשפטים ארוכים, הכוללים משפטי משנה, תוך מאמץ שלא לוותר גם על בני-ענפים של משמעויות נלוות.

בעבודת העריכה הרשיתי לעצמי 'להתערב' בהרצאתו של שב"ד בעניינים אלה: פעמים הרבה חילקתי פסקה לשתי פסקאות ואף יותר, ויש אשר גם חולק משפט ארוך לשני משפטים, בייחוד על-ידי החלפת נקודה-פסיק בנקודה. לעתים גם שיניתי את הפיסוק שנתן שב"ד, על-מנת 'לאוורר' משפטים ארוכים ודחוסים.

מלבד האמור כאן – ולהוציא מקרים נדירים אחדים – מודפסים דבריו של שב"ד כנתינתם בכתב ידו, מבלי לשנות דבר. אם התחייבה 'התערבות' או תוספת הסבר בגוף הטקסט, נעשה הדבר בין סוגריים רבועים – וכלל נקוט בכל המהדורה, שהאמור בתוך סוגריים רבועים הוא תמיד הוספת העורך.

ואולם, עיקרה של עבודת העריכה היה בהוספת נספחים והערות שוליים רבות, אשר נועדו להקל על הקורא ככל שניתן.

בחלק מן ההערות נתונה הדרכה בדבר המשך מבנה הרצאתו של שב"ד, כדי שפרטי הדברים לא יאפילו על תפיסת המכלול; בהערות רבות – כאשר שב"ד

מזכיר בקצרה נושאים מסוימים – הצבעתי על מקומות אחרים ברחבי עבודתו שבהם הוא דן ביתר הרחבה באותם נושאים, כי פעמים הרבה נמצאים דבריו 'עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר'.

אך רובו של מסד ההערות והנספחים נדרש מפני שב"ד הניח שקוראיו יבינוהו היטב, שהרי בוודאי הם יודעים את אשר הוא יודע, ואם משום-מה הם החסירו דבר – ישלימו-נא את השכלתם בעצמם ואחר-כך ישובו לקרוא מן המקום בו התקשו... ככל שיכולתי, לא אחזתי ב'מידת הדין' הזאת. רואה אני חשיבות רבה ב'פתיחת' הכתבים לציבור קוראים רחב – לאלה האמונים על תלמודה של תורה בבית המדרש, לאלה האמונים על תחומי ההשכלה הכלליים, ואף לצעירים שעוד טרם נכנסו לעובי הקורה בכל תחומי הידע המהווים תשתית לבנייניו של שב"ד. ניסיתי אפוא להיות 'נאמנם' של הקוראים כולם, ולהביא את המהדורה לכך 'שתעמוד על רגליה שלה' – שלא תהא טעונה עיון משלים בספרים הרבה – ועל-כן פירשתי בהערות את הפניותיו של שב"ד למקורות תורניים, כשם שהסברתי (בקיצור נמרץ) נושאים היסטוריים, מדיניים, פילוסופיים, ספרותיים, משפטיים, ביוגרפיים ואחרים, אשר שב"ד התייחס אליהם כידועים ונהירים. כאשר התבקשה הרחבת דברים, מעבר למסגרתה של הערת שוליים, נכתבו הדברים כנספחים או כהוספות, בסופיהם של גופי החיבורים.

לרוב החיבורים הוקדם גם מעין 'פתיח' קצר. עלי להבהיר כי 'פתיחים' אלה באו רק כדי לתאר בקצרה את הרקע לכתיבת החיבור ולהסביר את השתלבותו במכלול יצירתו של שב"ד – ואין בהם כל ניסיון לסכם ולהעריך את האמור באותו חיבור, או לשמש לו מבוא תוכני.

פירוט נרחב של כללי העריכה – כמו-גם תוספת הסבר לאשר נאמר כאן בקיצור – יינתן בסופו של כרך זה, במוסף המוכתר 'בשולי המהדורה', בעמ' 675. כאן נזכיר רק שלושה כללים עיקריים:

- כאמור, דברים האמורים בין סוגריים רבועים – הן בתוך הרצאת שב"ד, והן כתוספת להערותיו – הריהם תמיד דברי העורך, ואילו דברים מוסגרים של שב"ד יבואו בין סוגריים עגולים. (רק בתוך רצף דברי העורך – במקום שאין הקורא עלול לטעות – יכול שתבואנה מילים בין סוגריים עגולים).
- יושם נא לב כי כל ההערות הנתונות בציוני אותיות הריהן הערותיו של שב"ד, בעוד שהערות העורך מצויינות תמיד בספרות.

• מילים לוועזיות – כאלה שאינן בשימוש יומיומי – פורשו ב'גלוסר' אשר בסוף כל כרך, ובגוף ההרצאה סומנו מילים אלה בטבעת עילית. (לכלל זה יש להוסיף סייג: סימון הטבעת לא ניתן כאשר מונח כלשהו חזר ונשנה כמה פעמים במהלך הדיון; על-כן ישנם מופעים רבים בהם קיים בגלוסר הסבר למונח, על-אף שאין הוא מסומן באתרו).

על המהדורה הדיגיטלית

למהדורתנו זו נלווה תקליטור המחזיק מהדורה דיגיטלית מלאה של כתבי שב"ד – והמהנה גם מפתח עניינים כללי. משתמשי המחשב יוכלו אפוא לעיין בכתבים על-גבי הצג, כשם שיוכלו לאתר כל איזכור – בין בחיפוש חופשי ובין באמצעות רשימת הערכים המוגשת על-ידנו.

כל הפירוט באשר למהדורה הדיגיטלית – אין כאן מקומו, והריהו נתון בעלון מיוחד לעניין זה, הארוז עם התקליטור.

• באותו עלון נמצאת גם גלויית-משוב, המיועדת לכל קורא אשר יחפוץ למלאה – (לא רק למשתמשי המחשב) – ועל-כן, נא יואילו קוראינו שלא לפסוח על העיון בעלון הנלווה הזה.

הודיה

עמל ההכנה-לדפוס של כתבי שב"ד החל, כאמור, לפני יותר ממחצית היובל – סמוך לאחר שנתבקש האיש לישיבה של מעלה – ושלוש פעמים הוקפאה העבודה לשנים ארוכות, עד שזכיתי עתה לסיימה, לאחר מאמץ מרוכז שנמשך כארבע שנים. במהלך כל התקופה הזו נעזרתי בעשרות אנשים ונשים, בהקלדה ובהגהה ובעצה ובמזון – כמו-גם בחיפושי מחטים כאלה-ואחרות בערימות של שחת, ותהיינה ה'מחטים' הללו תמונות ישנות, מכתבים אבודים ופתקי כתב-יד שנשכחו, או הארתם של פרטי אירועים אשר נותרו עטופי אפלה.

אין ביכולתי במסגרת זאת למנות את כל מסעדי – ונא יסלחו לי על כך – והריני מודה להם כאן מקרב לבי, לכולם כאחד ולכל אחד ואחד. יהא-נא שכר כולם במהדורה זו המונחת עתה – גם בזכותם – בקרן זווית חדשה, לעיני כל קורא, כסולם הקורא לו 'עלה', או כבאר הלוחשת לו: 'שאב'.

ואולם, מכללם של אלה הרבים שאינם נזכרים, יוצאות – ועולות ובאות – שתי נשים, אשר בלעדיהן כלל לא היה אפשרי כל מפעל הכנת הכתבים, הלוא הנה אשת המחבר ואשת העורך. אין מילים בפי להודות ליעל בן-דב על הרשות שנתנה לי לפתוח את המגירות הכבדות בשולחן עבודתו של שב"ד וליטול את כתביו כדי להוציאם אל רשות הרבים; אסיר תודה הנני לה על האמון המוחלט שזכיתי לו מצדה לאורך כל תלאות הדרך, ועל עוד מחרוזת של עזרות, קטנות כגדולות. ולרעייתי, חיה, חב אני חוב הודיה אשר לא ישולם לעולם. ביקשתי לפרוט כאן מקצת מן החוב, כדי שלא תהא ההודיה סתומה, אבל היא לא הסכימה לכך – ויישאר הדבר מכוסה, כטוהר רצונה.

החותם, בהודיה לַא־לְהֵי יִשְׂרָאֵל

ובתפילה לו כי ישאו העלים הכתובים הללו ענף, ויעשו את פריים –

יהודה עציון

עפרה אשר לבנימין

בראשית שנת תשס"ז

הערה 2 השייכת לעמ' 15:

גם אלה מחיבוריו של שב"ד אשר ראו אור בימי חייו, לא היו נגישים לציבור הרחב, וניתן היה למוצאם רק בספריות נבחרות. כאן נקדים בעניין זה כמה שורות של ראשי דברים: שנים-עשר מחיבוריו של שב"ד ראו אור ב'סלם' – למן הגיליון הראשון בשנת תש"ט ועד הגיליון האחרון בשנת תשכ"ד. ('סלם' היה ביטאון בעריכתו של ישראל אלדד, אשר ריכז סביבו חוג חברי לח"י ונלווים-עליהם, השואפים למלכות ישראל – וראה עוד מיד בהמשך ההערה). ספרו הגדול של שב"ד 'גאולת ישראל במשבר המדינה' (כרך ב'), פורסם בשנת תש"ך בהוצאת 'המתמיד', אך כמעט שלא הופץ. ספר נוסף – 'נבואה ומסורת בגאולה' (כרך זה) – פורסם בהוצאת 'איר' ביום השלושים למותו של שב"ד, בשנת תשל"ט, ונכללו בו עוד שני חיבורים קצרים. עוד ארבעה חיבורים נדפסו באופנים אחרים. וכאשר עורכים אנו – 'זה לעומת זה' – את הכתבים הנ"ל אשר כבר פורסמו בימי שב"ד, וכנגדם את אלה אשר נותרו גנוזים במגירותיו, מסתבר כי שתי כפות המאזניים כמעט

מעוינות: מניין הכותרים ה'גנוזים' עורך בשניים על הללו שפורסמו, ו'מדידת' הכתבים על-פי מספרי העמודים במהדורתנו מראָה כי 'הגנוזים', הרואים כאן אור לראשונה, יתרים על 'המודפסים' ככעשרים עמודים בלבד.

רישום מפורט של נושא זה יינתן להלן בסמוך, בסקירה המוכרת 'שלושים שנות יצירה – כתיבי שב"ד לאורך ציר הזמן'.

• שמה הכולל של מהדורתנו ניתן על-ידי, לאחר שביקשתי ומצאתי כתר-מילים אשר יהלום את כלל הכתבים. ואולם, "מלכות ישראל" – זו העתידה לבוא במקומה של מדינת ישראל דהאידינא, כפריה של המהפכה המשיחית הנדרשת – הריהי צירוף תדיר בכתבי שב"ד. כמובן, מטבע זה הריהו מורשת 'בית המדרש' של אורי-צבי גרינברג ויאיר (אברהם) שטרן, אך שב"ד מעלה אותו לגבהים חדשים – עד רום זיהויה של מלכות ישראל היעודה עם מלכות השם, (וראה את הסעיף המוכתר כך בַּספר 'גאולת ישראל במשבר המדינה' (כרך ב'), עמ' 308).

גם לבחירה ב"סולם" בכותרתה הראשית של מהדורתנו ישנו טעם נְלוֹה: מלבד היותו הכלי המתאים כדי לאפיין את חוויית הטיפוס וסלילת המסילה העולה לייעוד, ראיתי טעם לטוות כאן מעין המשך לביטאון 'סֶלֶם' – למחשבת מלכות ישראל' אשר שב"ד השתתף בכתיבתו, הוקיר אותו מאוד, ואף הקדיש לו סעיף בפרק על הלח"י בתוך 'גאולת ישראל במשבר המדינה' (עמ' 505). ראה עוד אודות 'סֶלֶם' בפתיח לַמאמר 'הדיאלקטיקה של קליטת העלייה', (בכרך זה, עמ' 86).

הערה 3 השייכת לעמ' 16:

בשל מרכזיותו של עניין זה – איפיונה של תנועת הגאולה כמעין 'שבט לוי' בקרב בני ישראל – אצביע כאן על המקומות העיקריים בהם מורה כך שב"ד:

'גאולת ישראל במשבר המדינה' (כרך ב') – בארבעת המקומות הבאים: עמ' 327 בַּפסקה הפותחת בַּמילה: "וכדי" ובזו שאחריה, עמ' 333 בַּפסקה הפותחת: "אכן" ועד סוף הסעיף, עמ' 462 בַּפסקה הפותחת: "ובכן", ועמ' 531 בַּפסקה הפותחת בַּמילה: "למעשה".

הנה ציטוטים מקוטעים מן ההפניות הראשונה, השנייה והרביעית הנתונות כאן:

"הופקדה אפוא על עם ישראל עלילת של נושאי התורה ומורים לרבים, המטוהרת מכל החשבונות האינדיבידואליסטיים והמחנכת וממשטרת ברוחה זו את העם ומקיימת בה את מלכותו – את מלכות השם, או את 'התיאוקרטיה' אשר ראינו".

"כאשר אמנם נצח ישראל לא ישקר, ותקום אצלנו התעוררות לאומית עלאית כדרוש, תדרושנה ממנה המסיבות להתגבר על קשיים שבוודאי לא יהיו פחותים מאלה שעמדו לפני המסגרת של לח"י – והקשיים הללו יפתחו בה אחווה ודבקות ונאמנות ועוצמה של כיסופים, אשר רוחם המוסרית של לח"י תוכל להיחשב לעומתן כהקדמה בעלמא. מן המהפכה הטוטלית העומדת לפנינו, משחרור הר הבית מזאבי הטרף של כל העולם כולו, מן הבנייה המפרכת של מלכות ישראל מתוך עם קשה-עורף שוגה ומתנכר – בוודאי יקום לנו גם שבט לוי".

"כדי לקיים את משטר המלכות העברית נחוץ בה, כפי שהסברנו, מעמד של נושאי התורה – 'תלמידי חכמים' – או שבט לוי. ... העילית הראויה להנהיג את העם דרך קבע צריכה

אפוא להיווצר מחדש, מן היסוד, ... אולם, כדי שיהיה הדבר באמת, נחוץ שנוכל להוציא מתוכנו חוג מספיק של אישים שיהיה מקובל מן[הר] סיני כדי לעשות לעם ולתורתו – לקראת בית שלישי – מה שעשו הנביאים בבית ראשון ושני, ומה שעשו תנאים ואמוראים לעם שהלך בגולה.”

בספר 'נבואה ומסורת בגאולה' (כרך א'), שב שב"ד ומפתח את הדרישה הזאת, במקומות הבאים: עמ' 333 בפסקה הפותחת: "קבוצת ערכים", מראש עמ' 378 עד תחתית 379, ועמ' 387 בפסקה הפותחת במילה: "הדבר" עד אמצע עמ' 389. הנה ציטוטים מן ההפניות השנייה והשלישית:

"לא רק על-פי דמות החזון, כי אם גם על-פי התקשרותו החוזרת מתוך צורכי המציאות ההוֹנָה, מגיעים אנו כאן להזדהות בין מה שדרש אורי-צבי [גרינברג] לגבי 'המהפכה העברית' בימינו: שתהא לה עילית של הנהגה נבואית, הנושאת 'שכחת ישות-אפשרויות לחיים פרטיים אחרים בעולם', לבין מה שנקבע אמנם לאנשי שבט לוי על-פי דינם מלכתחילה: שלא יהא להם חלק ונחלה עם ישראל – וכך שוב רואים אנו, שבאמת אף עד כדי עצם ישות החיים האישית תצטרך אמנם התנועה המהפכנית לגלם התחדשות של שבט לוי". ...

"תלמיד-החכם הלוי – [בניגוד לתלמיד-החכם מן הטיפוס הגלותי הישן] – מעצם ברייתו, תקנת נפשו האישית הריהי רק פועל-יוצא של האָמנתו האֶ-הית התחילית בשירות האומה, ולימודו התורני בא אפוא מלכתחילה במגמה של אחריות לאומית, נבואית. בדומה למלכות הישראלית, האמורה להיות מושרשת לא רק במהלך הפירוש השגיתי של ההלכה, כי אם גם בהתחדשות המפְּקָה של הבשורה הנבואית, כן גם תורתו של תלמיד-החכם הלוי אינה נמשכת רק מן המקורות הנתונים של ההלכה והאגדה, כי אם גם מהשלמתם הדינמית בבשורה הנבואית לתקנת דברי-הימים לפי מסיבות השעה – וזהו אפוא יתרונו של תלמיד-החכם הלוי על-פני עמיתו המוֹפְּר לני מימי בית שני ותקופת הגלות. תלמיד-החכם מן הסוג הלויי הזה הוא האמור לתפוס, במשטר הגאולה, את מקומם של תלמיד-החכם, הרב והמרא-דאתרא המוֹפְּרים לנו כיום – וכאשר באנו לדבר על חידושו האקטואלי של שבט-לוי כבר בתקופה הקרובה של הכנת המהפכה מלכתחילה, הרי שממילא רמזנו, לכאורה, על מגמה של התחלת החילוף האמור כבר בתקופה הקרובה הזאת."

עוד בעניין זה – ראה בדברי שב"ד על עמנואל הנגבי, כרך א' עמ' 570 בפסקה הפותחת במילה: "לח", וכן ב'חיבור 'על דברי ימי ישראל' (כרך ד'), עמ' 446 בהערה קצ"ז, ועמ' 530 בפסקה הפותחת "כבר ציינו" ובזו שאחריה.